

Laat wetenschappers écht aan het woord

Ferry Koster en Martin van der Gaag

Let op onze woorden. Over een paar weken staan de kranten weer eens vol met kreten als “doorgeslagen rendementsdenken” en “ongekende werkdruk onder wetenschappelijk personeel”. De aanleiding van dat alles? Een gedegen analyse van wat er gaande is bij universiteiten? Nee, het zal op basis zijn van een door de SP uitgevoerde enquête “De wetenschapper aan het woord”.

Nou willen wij zelf graag weten hoe het academici vergaat. Laat daar geen misverstand over bestaan. Maar, dan wel op basis van een vragenlijst die de wetenschappelijke toets der kritiek kan doorstaan. En, daar is in het geheel geen sprake van. Wij geven geregeld een cursus vragenlijstconstructie. Cursisten leren daar dat een goede vragenlijst aan een aantal vereisten voldoet: respondenten begrijpen de vraag, zij kunnen deze beantwoorden en zij willen een antwoord geven. Wordt daar niet aan voldaan, dan is vrij zeker dat het verzamelde materiaal totaal onbruikbaar is.

Het formuleren van foute vragen is een van de favoriete onderdelen van die cursus. Dat hoeven cursisten niet zelf te doen. Het volstaat om een paar online vragenlijsten te open. Veel van die foute vragen bestaan eruit dat de vragenstellers niet duidelijk weten te maken aan de respondent wat zij eigenlijk willen weten. Een hoogtepunt in deze categorie is de vraag: “Waar komt u vandaan?”. Bij een dergelijke vraagstelling is het de respondent totaal niet helder welk antwoord gezocht wordt. De welwillende respondent moet maar gokken wat de bedoeling is.

Daarnaast komt het voor dat respondenten hun antwoorden niet kwijt kunnen in de vragenlijst. Hiervan is sprake als antwoordcategorieën ontbreken. Naast gebrek aan kennis over het onderwerp speelt vooringenomenheid hierbij een grote rol. Zodra iemand vindt dat een weg moet worden afgesloten voor verkeer en een vragenlijst opstelt om te kijken of de buurt het daarmee eens is, wordt de formulering al snel: “Waarom vindt u dat deze weg moet worden afgesloten?”.

Als wij een lijst met voorbeelden geven van waar het misgaat in enquêtes zien cursisten dat al snel in. En, zij verbazen zich net als wij over het gemak waarmee die fouten worden gemaakt. Toch worden ze keer op keer gemaakt. Zolang de uitkomsten van dergelijk onderzoek niet serieus worden genomen is er niks aan de hand. Zodra dat wel gebeurt, leidt dat tot een zeer vertroebelde discussie.

Met de enquête van de SP zal het naar verwachting niet anders gaan. En dat terwijl in deze vragenlijst de twee meest eenvoudige basisregels met voeten worden getreden. De lijst staat vol met onduidelijkheden en vooringenomen vragen. Twee voorbeelden volstaan. Zo wordt het volgende gevraagd: “Het aannemen van veel tijdelijke en flexcontracten is een goede ontwikkeling”. Zonder aan te geven wat veel is, is deze vraag niet te beantwoorden. Helemaal mis gaat het bij deze vraag: “Waar wordt de hoge(re) werkdruk door veroorzaakt?”. Hier wordt de academicus gedwongen een keuze te maken, waarbij de optie: “de werkdruk is helemaal niet hoog” ontbreekt. Helaas zijn deze voorbeelden geen uitzonderingen maar geven zij de toon van de lijst goed weer.

De onduidelijkheden en vooringenomenheid van de vraagstelling zal tot gevolg hebben dat iedereen die enigszins positief is halverwege afhaakt. Alleen de negatieve reacties worden gepeild. Dat is niet alleen een gemiste kans in het licht van de eigen doelstelling van het onderzoek, namelijk het aan het woord laten van de hoofdrolspelers, met de zoveelste vermoeiende “discussie” als gevolg. Het is ook een gemiste kans omdat er namelijk veel voor is te zeggen dat goed wordt uitgezocht hoe het is gesteld met de Nederlandse universiteiten. Alleen dan wel op basis van deugdelijk onderzoek, waarin wetenschappers daadwerkelijk aan het woord komen.

Prof. dr. Ferry Koster is bijzonder hoogleraar innovatieve samenwerking aan TIAS School for Business and Society (UvT) en universitair hoofddocent bij de afdeling Bestuurskunde en Sociologie van Erasmus Universiteit Rotterdam.

Dr. Ir. Martin van der Gaag is universitair docent organisatiewetenschappen aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Samen verzorgen zij cursussen op het gebied van vragenlijstconstructie.